

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisii cu post'a în lăintrulu monarhiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. s'eu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'eu 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Orice inserate, se platescu pe serié s'eu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a și a treil'a câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 38.

Sibiu, 12/24 Maiu 1879.

Anulu II.

Cuventarea

Es. Sale Metropolitului Mironu Romanulu tinuta în casa Magnatiloru la 13 Maiu 1879 cu ocasiunea desbaterei proiectului pentru introducerea limbii magiare că studiu obligatu în tôte scôlele poporale.

Este lucru cunoscutu, ca înainte cu vre-o trei luni, pre candu acestu proiectu de lege ce se afla în desbatere, se publicase prin diarie asia precum eră formulatu pe atunci, dintre nationalitatele nemagiare ale patriei, mai virtosu romanii au fostu aceia în cari s'au desteptatu temeri seriôse relative la tendenti'a acestui proiectu și la modalitatele executarei lui. Este sciutu totuodata, ca îngrijirile cari s'au nascutu din acêsta cauza, au fostu productulu opiniunei, că și cum proiectulu ar avea de scopu a introduce pe terenulu instructiunei publice mesuri generale, de natura că se nu fia respectate intru nimicu obstacolele practice inpreunate cu educatiunea, fara de a se simti vre-o necesitate a acestei legi, care pede-o parte ar alteră autonomi'a eclesiastica, ér' de alta ar inpedecă cultur'a concetatiuniloru nemagiaru, ce ar trebui se corespundia la lipsele loru reale; în fine ca acelea ar fi în armonia perfecta cu pretensiunile opiniunei publice magiare, ce se manifesta cu atâta fervóre și alu caroru întielesu este ca: locuitorii patriei de nationalitati nemagiare se fia contopiti în elementulu magiaru chiaru și prin midiolôce violente.

Nu se pôte negă, ca proiectulu originalu luat în acestu întielesu au perdutu fôrte multu din acelu caracteru acutu, atâtu prin declaratiunile coprinse în motivarea d. ministru de culte și instructiune publica, precum și prin nou'a formulare adoptata în camer'a deputatiloru, de și acêsta noua formulare cu privire la restrictiunile destinate pentru confessiunile religiôse ale locuitoriloru nemagiaru, pe alocurea sunt cu multu mai aspre decâtu cele din proiectulu originale alu ministrului. De alta parte insa érase nu se pôte negă, ca și dupa acestea corecturi ce se vedu în proiectulu venitu la înalt'a casa a magnatiloru, totu se mai coprinde mesuri de acelea, care potu se însufe mari îngrijiri nationalitatiloru nemagiare din acêsta patria.

Fiindu eu unulu dintre aceia, cari am indrasnitu mai dinainte a ne ridică vocea plina de îngrijire insuflata prin acestu proiectu de lege,

de și numai între marginile lealitatii, imi tînu și acuma de o datorintia patriotica a'mi ridică vocea în desbaterea generala a acestui proiectu de lege.

'Mi pare fôrte reu ca press'a magiara m'au intimpinatu din acêsta cauza cu prepusuri și insinuatiuni, că și cum adeca toti căti cutédia a vorbi în contra introducerei limbii magiare în sensulu acestui proiectu de lege, o ar face acêsta din ur'a ce o au în contra limbii magiare, s'eu tocmai și pentru aceea, ca loru le ar lipsi sentimentele patriotice și ca ar tînde la nisce scopuri, care s'ar află afara de fruntariile statului magiaru. Mai înainte de tôte trebue se protestediu contra ori caroru insinuari de natur'a acestora.

Nu vreau se infruntu astadata suspiciuni de acestea nefundate și totu-odata vatamatóre, nu voiescu acêsta mai virtosu din acea cauza, pentru ca eu le consideru puru și simplu de productulu unei iritatiuni, la care sunt supusi, nu intru atâta adevératii magiaru de sange puru, cătu cu deosebire acei magiaru noi, cari conduc press'a. Acêsta specialitate de magiaru se irita totu-deauna, candu vede ca altii nu sunt aplecati a îi imită pe ei, adeca a'si renegă originea și conexiunile nationali, și apoi a se alatură la nationalitatea carea în viati'a publica jóca rolulu principale.

De altcum în ceea ce priveste modest'a mea persóna, eu fatia cu ori ce insinuari, am curagiulu a me provocă la toti aceia, cari'mi cunoscu mai de aprôpe trecutulu și anume modest'a mea activitate pe terenulu vietiei nôstre constitutionale, precum și pe cea desvoltata în viati'a publica în anii precedenti. Tóta activitatea mea au fostu îndreptata într'acolo, că unitatea, integritatea și constitutiunea statului ungurescu se fia asigurata, totu-odata pacea și prosperitatea interna că un'a din conditiunile principali ale ei, cum și concordia fratiésca între concetatiunii tieriei de diverse nationalitati și confessiuni, se fia conservata și respective restaurata pe bas'a echitatii.

Eu nu primescu acestu proiectu de lege nici asia precum este formulatu acuma, pentru ca nu'lu află nici folositoru, e lipsitu de scopu și se afla în contradicere cu spiritulu timpului. Dicendu acestea, imi respicu intim'a convictiune a sufletului meu patrioticu, sentimentele mele sincere, amicabile și insocite de profundu respectu, cu care am fostu

totu-deauna cătra limb'a și nationalitatea magiara și cătra ide'a statului ungurescu.

Am atinsu în-catva și mai susu, ca eu fatia cu acestu proiectu de lege mi-am descoperitu temerile mele cu alta ocasiune, și anume atunci candu am supusu în numele bisericeii gr.-or. romanescei prea umilit'a representatiune la prea înaltulu tron. Manecandu dela acea prea umilita representatiune, sustinu și acuma cu pucine exceptiuni argumentele coprinse în aceea contra acestui proiectu de lege modificatu; éra că se nu ostenescu atentiunea înaltei case cu rationamente mai lungi, imi permitu a citi argumentele coprinse în acea representatiune. Sciú ce e dreptu, ca coprinsulu aceleia este cunoscutu în generalu, pentru ca s'au tramisu și la acêsta înalta casa; dar' fiindu-ca ele imi întregescu cuventarea, imi voiu permite a dá lectura la puncte singuratici din ea. (Citesce.)

Fatia cu nou'a formulare a proiectului de lege, argumentulu adusu în prea umilit'a representatiune cu privire la destituirea docentiloru confessionali cade de sine. Din contra insa, totu cu privire la nou'a formulare a proiectului sunt silitu a reflectă în interesulu autonomiei bisericesce, ca prin acestu nou proiectu dreptulu auctoritatiloru scolastice legale din bisericile autonome suferé fôrte mari restrictiuni, ér' mai virtosu lovesce greu și preste totu în demnitatea auctoritatiloru superiori bisericesce prin aceea, ca valórea diplomelor care sunt a se dá la candidatii de docenti are se depînda dela subscriptiunea inspectoriloru scolastici.

Restrictiuni că acestea sunt în totu casulu totu atâtea testimoni de prea pucina incredere în ordinariatele bisericesce. Pôte fi ca acêsta se întâmpla numai din cauza, ca unii din trensi își ridicaseră vocea contra proiectului de lege; atâta inse nici-decum nu este de ajunsu, că cineva se traga la indoiala respectulu homagiale alu auctoritatiloru bisericesce cătra legile sanctionate. De altcum inse, dreptulu de controla alu ministrului de instructiune publica și alu organelor sale fatia cu scôlele confessionali nu este vatamatu. Deci deca preste tóta asteptarea vre-o societate bisericesca nu ar împlini legea, atunci ministrulu are ocasiune de ajunsu a se informă prin organele sale și în casu de necesitate a luá mesurile cele mai severe, care sunt prevediute spre a îndeplini ceea ce lipsesce. Eu inse află, ca nici nu se cuvîne și nici este de lipsa

Foisiór'a „Observatoriului“.

Victimele guvernului pasialeloru.

Naratiune istorica de: C. Bolanden.

Trad. de: J. Marchesiu.

(Urmare.)

— Nu aveti cauza fundata de a ve revoltá în contra guvernului din Bern, că-ci densulu face fôrte întieptiesce, de órece statulu nu pôte suferi că unii membrii de ai sei se depînda dela unu omu care e afara de statu, cum e și pontificele romanu. — Séu óre nu exista și în Bibli'a chrestiniloru pasagiulu: Fii supusu puterii, că-ci aceea este dela Ddieu.

— Dar, deca superioritatea séu statulu are putere deplina și dreptu nelimitatu, ce are poporulu, séu dóra acesta nu are nici unu dreptu? reflecta Osterman cu o ironia abia observata.

— Poporulu nu pôte se aiba drepturi, dinsulu trebue neconditionatu se asculte de mai marii sei.

— Dreptu aveti, Escelentia, esclama într'unu tonu iritatu artistulu, poporulu trebue degradatu la starea vitelor.

— Esistenti'a statului pretinde acêsta — dise pasi'a cu unu surisu finu. — Întré aceste vorbiri servitoriulu intră și facú semnu domnului seu.

— Pôte intră — esclama pasia.

Pe usia se vediu intrandu o figura cu trasuri melancholice și posomorite. — Osterman cunoscu indata pe preotulu, care fú escortatu dilele trecute pe strada.

Fisionomi'a lui Mustafa se întunecă de odata și pironindu-si ochii sei plini de ura asupra preotului, i adresă urmatórele cuvinte:

— Cum te chiama?

— David Ratovich.

— Pentru ce te au escortatu?

— Pentru ca am servitu miss'a, am predicatu cuventulu lui Ddieu, ér' pe morbosi i-am provediutu cu sacramentele murindiloru.

— Legile statului ti-au interdisu orice functiune preotiesca. Pentru ce nu te-ai supusu legiloru?

— Pe mine nu me pôte opri statulu, dela ceea ce me deobliga Ddieu.

— Dupa teori'a acêsta te credi emancipatu de sub legile statului.

— Escelentia! noi preotii facemu deosebire între datorintiele ce le avem fatia cu statulu și între cele care le avem fatia cu Ddieu. — Ce privesce cele pamentesci, suntemu supusi statului; ér' în cele sufletesci, lui Ddieu; pentru-ca statulu nu are nemice'a de a face cu sufletulu omului, care apartiene vietiei eterne.

— Vorbe góle! esclama pasia cu despretiu, ceea ce comitu preotii, se pôte observá, prin urmare, nu apartiene vietiei eterne, deci statulu are dreptu de a interdice atari functiuni.

— Ve insielati Escelentia! preotii prin fapte séu semne esterne conferescu daruri interne credintiosiloru lor, ér' darulu nu cade în resortulu legiloru statului; deci nici unu statulu pre pamentu nu-si pôte arogá necari drepturi fatia cu cele sufletesci eterne și transmudane; pentru aceea și dise fundatoriulu religiunei nôstre: Imperati'a mea nu este din lumea acêsta. Asia dara, deca biserica lui Chr. în sensu spiritualu nu e din lumea acêsta, atunci statulu în cele spirituale nu are nici unu dreptu de ingerintia.

— Cu alte cuvinte, statulu nu pôte infrange cerbi-ci'a preotiloru.

— Asia e Escelentia — reflecta preotulu cu seriozitate. — Noi preotii nu suntemu chiamati dela statu, ci dela Ddieu; misiunea nôstra nu privesce cele trecatóre, ci cele eterne, adeca suntemu medicii sufletului, ér' nu ai corpului; a conduce sufletele la vieté'a eterna, acêsta e chiamarea nôstra cea mai sublima.

— Asia dar' de chiamarea preotiesca se tiene a servi, a marturisi și predicá, cari tôte sunt oprite prin legile statului.

— Asia e Escelentia!

— Eu ti-asíu dá unu consiliu. Se te supui neconditionatu legiloru statului și atunci indata vei fi liberu.

— Nu potu, nu voiescu se fiu apostatu, dela religiunea mea nu me voiu abate nici candu, chiar de s'ar întâmplá se cadu victima legiloru statului.

— Atunci, cara-te din'aintea mea!

Preotulu facendu unu coplimentu se departá.

— Acuma 'i poti face ideia despre omulu acesta inocentu — începú ér' pasi'a.

— Eu din parte-mi nu am observatu nici unu defectu în preotulu acesta, din contra cu admiratiune am observatu o calitate frumósa: abnegatiunea.

— Adecă nesubordinatiunea fatia cu legile statului se pôte dice o calitate frumósa. — În privinti'a acêsta asiú cere óresi-care esplicari.

— Merita respectu barbarulu, reflectá Osterman, care infruntandu pericolele teribile cu fatia senina, sustiene principiile sale. — Precum se vede, preotulu acesta nu voiesce a se abate dela religiunea sa, se consacra cu totu devotamentulu misiunei sale, prin urmare merita totu respectulu.

— Se nu iai în nume de reu d-iu meu — respunse pasi'a abia predominandu-si mani'a — deca la tôte aceste nu potu se dicu altu-ceva, de catu ca parerea dtale e productulu unei fantasii estravagante.

— Precum se vede sunteti în divergintia de opiniuni — reluá vorba Piccolo.

— Acea provine de acolo, ca chiamarea ne este diferita — respunse pasi'a — de altcum admiru talentulu dlui Osterman.

— Escelentia, continua Piccolo, binevoiti a-mi permite, că din provinci'a Escelentiei Vóstre, conformu dorintiei poporului se ve presentesu vre-o cativa fruntasi din cause fôrte grave.

— Dorintia și rugamiuntile supusiloru mei totu de una le ascultu cu placere.

Dupa conversatiunea acêsta amicii 'si luara remasu bunu dela pasi'a.

În diu'a urmatóre fruntasiu poporului din Bosni'a,

a lovi in demnitătea autoritatilor eclesiastice superioare prin mesuri preventive.

Trecu la cestiunea principala, care se dice a fi necesitatea de a sci limb'a magiara. Aci e preste potintia a nu reflectă, ca poporul comunu nemagiaru din acēsta patria, adeca class'a agricultorilor, face 70 pāna la 80% din poporatiunea intrēga. Acēsta multime de popor numai in acelea tīnuturi ale tiei pōte se aiba lipsa sēu de limb'a magiara, sēu de ori care alta din patri'a, pe unde locuesce amestecata cu magiari sēu cu popōra de alte limbi si vine mai desu in contactu cu densele; mai departe inse, precum in viati'a privata, asia si in relatiunile oficiali ale acestor popōra le este prea de ajunsu cunoscenti'a limbēi proprie chiaru in sensulu legei pentru nationalitati. In vieti'a privata popōrale de limbi diverse sci se si ajute usioru, fara se simta cea mai mica trebuintia de vre-o lege, pentru ca ei in scōl'a vietēi invētia alta limba pe cātu are lipsa de ea, si prin acēsta diversitate limbelor este complanata de sine. Asia dara din caus'a acēsta nu este nici o trebuintia a generalisā limb'a magiara, ēra pentru cei ce voiescu a inaintā in cultura mai multu decātu si-o potu castigā in scōlele elementare, acolea sunt scōlele primare superioare, scōlele cetatienesci, reale si gimnasiale. In tōte aceste scōle s'au ingrijitu prin lege, cā limb'a magiara se fia invetiata cum se cade. Prin urmare argumentulu adusu de atatea-ori, ca fōra cunoscenti'a limbēi magiare patriotii nu se potu ferici in vieti'a publica, nu militēdia nici-decum in favorulu acestui proiectu de lege.

Dēca cu tōte acestea, voiti cā limb'a magiara se fia propusa si invetiata in scōlele elementare, nu pentru ca i sar' cunōsce necesitatea, ci numai cā de lusu, atunci acestu scopu nu dicu ca ilu veti ajunge, ci numai cātu ilu veti incercā, inse cu delaturarea celorlalte obiecte preserise. Acele incercari inse pe langa cea mai buna vointia voru remanea cu totulu desierte, ori pe unde scolariloru le lipsesce ocaziunea de a se ecercitā in limb'a magiara afara din scōla, in societate.

Ceea ce se pōte face preste-totu in interesulu limbēi magiare in scōlele elementare nemagiare, nu pōte fi mai multu, decātu a invetiā se scrie, se citēscā si a se deprinde in pronuntiarea limbēi; acēsta inse se face si pāna acum intr'o mare parte a scōleloru confessionali, ēr' unde nu se face, se pōte intemplā si fara legi de acestea. In cātu pentru biseric'a mea, ve pociu asigurā, ca se va si intemplā, pōte si in proportiune mai mare; a pretinde inse lucru ce nu se pōte esecutā nicidecum, credu eu ca lovesce in demnitătea legei.

Lips'a cea ardiēre a sermanului nostru popor remasu in cultura nici decum nu este limb'a magiara. Gubernulu si legislativ'a se lucre din respoteri, cā greutatile publice se se micșiorede, cā poporul se pōta inaintā in cultura cu ajutoriulu limbēi proprie, deocamdata celu pucinu pe atāta, in cātu se si pōta pricepe interesele sale proprii si se fia in stare a se aparā contra influintēi acelei

— pe cari dejā i incūragiase Piccolo, se si presentara inaintea pasiei. — Mustafa i primi fōrte afabilu. — Din tractarea-i fina nu se potū observā, ca omulu acesta nu a voitu nici candu a recunōsce drepturile vitale ale poporului supusu. — Fruntasii fusera fōrte consternati.

— Cu ce ve potu servi ōmeni buni, — incepū pasi'a ipocritu. Betranule Rodich, binevoiesce a interpretā dorintii'a supusiloru mei!

Rodich, privi la Piccolo cu o privire blanda, ce denuncā ca are lipsa de ajutoriulu lui. — Privirea lui Piccolo incuragia pe betranu.

— Escelentia! incepū betranulu Rodich — noi suntemu reprezentantii poporului chrestinu din Bosni'a. Suferintiele nōstre sunt fōrte cumplite, de ōrece esecutorii de dare ne inpilēdia intr'unu modu fōrte necrutatoriu.

Miseri'a nōstra este nemarginita in catu, in lips'a vitelor, suntemu siliti noi a trage in jugu, cā neste vite, dēca nu voimū se perimu de fōme. — Multi dejā au si reposatu sub sarcin'a greutatiloru nesuportabile. — Majestatea S'a Sultanulu se indura preagratiōsu a ne promite inca in anulu 1857 cā starea nōstra deplorabila se va ameliorā, inse spre cea mai mare nefericire positiunea nōstra a remasu si pana acuma cea mai miserabile. Decumva inse va durā starea acēsta si mai incolo, atunci desperatiunea nōstra 'si-va ajunge culmea, ēr', cā omulu desperatu, de ce e capabilu ve poteti convinge Escelentia din conduit'a hertiegovieniloru.

— Pāsurile vōstre m'au misicatu fōrte, respunse pasi'a cu fatiaria, — Sultanulu, Domnulu nostru a si dispusu cā esecutorii de dare se fia mai indulgenti fatia cu chrestinii; inse inpregiurarile nu concedu cā tōte mandatele Sultanului nostru se se duca in deplimire, pentru aceea ve mangaiati cu aceea, cā esecutiunea de dare e totu asia de stricta si in alte state civilisate. — Interesele statului pretindu, cā statulu se dispuna de bani si pentru aceea a platī contributiune este indatoratu fieste care supusu alu statului. (Va urmā).

clase de popor, care ilu ruinēdia cu totulu prin tōte midilōcele. Candu se va intemplā acēsta, va mai ajunge si elu cā se si indreptēdie atentiunea spre invetiarea limbēi magiare; dar' pāna atunci se nu facemū, cā prin ecserimente de acestea starea poporului se ajunga a fi si mai nesuportabila.

In fine la cuvintele escel. sale d. ministru de culte si instructiune publica, prin cari a disu ca „unii domni au interesu cā se agitedie,“ am de a observā, ca se pōte cā escel. sa d. ministru se le fia disu si relative la persōn'a mea, pentru ca i au placutu a mai vorbi si in altu locu totu asia. Eu inse provocandume din nou cu consciintia patriotica curata la trecutul meu, tōte insinuarile de acēsta natura venite dela ori si cine, sēu asupra persōnei mele, sēu asupra celoru ce se timu de mine, le respingu in modu categoricu.

Proiectulu de lege nu'lu primescu, imi permitu inse a propune urmatoriulu proiectu de concludu (citesce): „Proiectu de concludu. Cas'a magnatiloru ne simtindu astadata necesitatea unui proiectu de lege cā acesta, trece asupra lui la ordinea dilei.“

Revista politica.

Sibiu, 23 Maiu st. n. 1879.

Fortificati si bine ingraditi in positiunile loru defensive, bine organizati si bine disciplinati, conducōtorii si fruntasii natiunei boeme avura in 18 Maiu in Prag'a o conferentia politica in care ei primira in unanimitate o resolutiune, prin care declarara ca: de ōrece situatiunea politica nu s'au schimbatu, natiunea boema nu se afla indemnata a 'si schimbā si a'si parasi atitudinea sa de passivitate politica, nici acuma fatia cu nouele alegeri pentru parlamentulu austriacu, ci va urmā a observā si de aci inainte decisiunile luate in conferentia din 28 Septembrie 1878.

Resulta deci din acēsta resolutiune, ca boemii nu voru se intre in parlamentulu austriacu, pāna ce nu li se va garantā individualitatea loru istorica si autonomi'a regatului boemu, intr'unu modu destulu de suficientu asia, cā acea garantia se asiguredie esistenti'a si viitoriulu natiunei boeme cā individualitate si factoru politicu egal indreptatitu si recunoscutu in monarchi'a austriaca. Conditiunea sine qua non dela care natiunea boema face dependenta intrarea si participarea ei la viati'a constitutională este deci, totu aceea cā si pāna acuma, adeca: recunoscerea si garantarea perfecta si fara nici o reserva a autonomiei regatului boemu si a natiunei boeme prin unu contractu de statu bilateralu, incheiatu intre natiunea boema si intre regele Boemiei, care este totu-odata si imperatu alu Austriei.

Unu visu si o iluziune fugitiva a fantasiei nemtilorū „fideli constitutiunei“ a fostu deci credintia si asteptarile lorū, ca boemii ar fi obositi, desgustati si slabiti prin passivitatea lorū de pāna acuma si ca ei ar fi aplecati a'si parasi programulu lorū politicu traditionalu, basatu pe istori'a lorū nationala si a capitulā la grati'a si disgrati'a elementului germanu si magiaru numai si numai pentru frumosii ochi ai dualismului.

Marele barbatu de statu alu boemiloru renumitulu istoricu Franciscu Palacky a disu ca: „Natiunea boema va apelā dela reu informatulu la mai bine informatulu imperatu.“ Acuma se va aratā preste pucinu, dēca a sositu acelu tempu predisu si prevediutu de Palacky, sēu ca dualismulu va fi fostu numai unu esperimentu constitutionalu, cu ajutoriulu caruia absolutismulu reactionaru isi va recuceri terenulu si positiunile perdute.

Ōre celea ce se petrecu in Prussi'a si Russi'a se nu esercitedie o fatala influentia si asupra monarchiei nōstre? Acēsta este intrebarea pe care si-o punu si trebue se si-o puna toti patriotii adeverati, iubitori de libertate si de progresu, fatia cu furtun'a si ghietiosulu crivetiū reactionaru care sufla din nordulu Europei.

Situatiunea politica in Prussi'a a ajunsu la unu punctu estremu. Mesurile reactionare ale dictatorului de „feru si de sange“ au produsu o indignatiune si o iritatiune atātu de mare, in cātu presedintele parlamentului prussianu d. Max de Forckenbeck ne mai potendu suferi terorismulu principelui Bismark si-au datu demissiuca din postulu seu de pāna acuma, declarandu ca: ne mai fiindu de acordu cu principiile majoritatii parlamentare nici nu o mai pōte representā pe fotoliulu de presedinte alu parlamentului.

Acēsta declaratiune alui Forckenbeck a facutu o sensatiune fōrte mare, precum si toastulu

pe care l'au tinutu la o intr'unire a celoru 72 reprezentanti ai cetatiloru principale din Pruss'o-Germani'a, cari s'au adunatu la Berlin, pentru cā se se consultēdie asupra mesuriloru ce au a se luā in contra proiectelor de lege economice, prin cari principele-cancelaru voeste se inauguredie o reactiune fatala pe terenulu economicu.

Conferentia reprezentantiloru cetatienesti au decisu la propunerea si la apelulu facutu de cātu fostulu presedinte Forckenbeck, ca fara intardiere trebue se se infintēdie si se se organizēdie o puternica partida politica a cetatieniloru germani, pentru aperiarea drepturiloru si libertatiloru cetatienesti amenintiate prin mesurile reactionare ale gubernului prussianu.

Avemu deci a ne asteptā la conflicte violente si intre despotismulu cesaristicu si intre elementulu liberalu si socialistu din Prusso-Germani'a.

Organele politienesti au facutu descoperirea si au constatatū ca intre socialistii din Germani'a, intre nihilistii din Russi'a si intre asociatiunea internationala din London esista relatiuni reale si o corespondentia fōrte latita si intensiva.

Relative la pacea incheiata intre Angli'a si Jakob-Kahn diariulu englesescu „Times“ publica următoarele punctuatiuni:

Ocupatiunea si anesarea pasuriloru si a unui teritoriu suficientu pentru fruntari'a fiesata in modu „scientificu“; functionarea unui resedinte englesu in Kabul; controlarea relatiuniloru esterne ale Afganistanului; independenti'a semintielorū afride, fara de a prejudecā cestiunea relative la domnatiunea asupra pasuriloru.

Silintiele gubernului rusescu de a inabusi cu ori ce pretiu misicarea revolutionara a nihilistiloru pana acuma n'au avutu altu resultatu decatu acela, ca terorismulu draconicu este la culme si ca nihilismulu in locu de a se descuragiā si-au schimbatu numai tactic'a. Elu adeca nu se mai multiameste cu atentate singurate comise asupra individiloru particulari, ci au adoptatu incendiarea in massa a orasielorū si a localitatiloru principale din gubernamentele asupra carora s'a fostu publicatu starea de asediu. Asia se esplica deseles si repetite incendii despre cari ne relatēdia scirile mai recente ce se strecōra preste fruntari'a rusesca. Imita-vorū ōre nihilistii rusesci pe comunistii si petrolistii francesi din anulu 1871 cari incendiasera Parisulu? O astfelu de catastrofa ar fi teribila si infernala, dar' nici decum impossibila.

Alegerile pentru Constituanta in colegiulu I si II din Romani'a au avutu de resultatu, ca partid'a liberala a castigatu 49 locuri din 60 alegeri facute. Colegiile proprietariloru mari si ale proprietariloru de midilocu au datu dara doue treimi partidei national-liberale astadi la potere.

Conventiune austro-turcēscă relative la Novi-Bazar.

Gubernulu austro-ungaru si celu turcescu si-au rezervatu intielegerea asupra amenuntelorū ocupatiunei, prevediute prin articolulu 28 alu tractatului din Berlin, fara de a prejudecā drepturile de suveranitate ale M. S. imperiale Sultanului, relative la aceste doue provincii. Amendoue gubernelle au numitu de plenipotentiari:

Turci'a pe E. S. Alecsandru Caratheodory pasia, ministru alu afaceriloru straine si E. S. Munif Efendi, ministru alu instructiunei. — Austro-Ungari'a pe E. S. comitele F. Zichy, ambasadoru ecstraordinaru si plenipotentiaru alu Austriei pe langa M. S. Sultanulu.

Acesti plenipotentiari s'au invoitu dupa schimbarea si cercetarea impotēnciriloru lorū asupra următoarelor puncte:

Art. 1. Administratiunea Bosniei si Hertiegovinei va fi indeplinita, in intielesulu art. 25 alu tractatului de Berlin, de catra Austro-Ungari'a. Gubernulu austro-ungaru va lasā se functionēdie si mai departe pe functionarii de pana acum, intru catu intrunescu capacitatea necesara functiunei lorū; in casu de substituire, acēsta se va face preferindu-se, dupa poteri, indigenii.

Art. 2. Libertatea si esercitiulu tutoloru cultorū din Bosni'a si Hertiegovin'a se garantēdia pentru toti locutorii statorniciti in ele sau cari voru trece cā calatori. Cu deosebire se garantēdia deplina libertate mahomedaniloru, in relatiunile lorū cu capeteniile preotiesci. Comandantii trupelorū M. S. imperatului si regelui precum si autoritatile administrative voru priveghiā cu cea mai mare ingrijire, cā nici averea nici moravurile, nici libertatea religiōsa, nici in fine siguranti'a persōnei si proprietatii mahomedaniloru se nu fia atacate. Inalcarea averei si ofensarea religiunei mahomedaniloru voru fi pedepsite cu cea mai mare asprime. Numele M. S. Sultanului va fi numitu in rugaciunile publice cā si pana acum. Chiar' si candu obiceiurile religiōse voru cere, cā drapelulu otomanu se fia arboratu pe minarete, obiceiulu acesta va fi respectatu.

Art. 3. Veniturile Bosniei si Hertiegovinei voru fi intrebuintate exclusivu pentru necesitatile, administrarea si amelioratiunile provinciiloru.

Art. 4. Monedele otomane in vigōre voru remanea si mai departe in comerciulu Bosniei si Hertiegovinei.

Art. 5. Inalt'a pōrta va dispune, dupa buna placere, de armele si materialulu de reboiu si de cele

lalte lucruri apartinetore guvernului otomanu, si cari se afla in localitatile fortificate. Spre acestu scopu comisarii delegati de catra ambele gubernu voru stabili inventariile de lipsa.

Art. 6. Cestiunea modului de tractare a locuitorilor din Bosnia si Hertiegovin'a, candu acestia se voru afla afara de granitele acestoru provincii sau voru calatori, se va regula prin o invoie speciala.

Art. 7. Spre a ajunge scopurile politice si militare, reclamate de interesele reciproce si de articolulu 25 alu tractatului de Berlin, in privirea sandsiacului Novi-Bazar, ambele gubernu au hotaritu, de a regula dispozitiunile executarii. Spre acestu scopu guvernulu M. S. Imperatului se indatoredia de a impartasi M. S. Sultanului, candu se va face intrarea trupelor imperiale-regesci. Spre a inlatura ori-ce amanare, amendou gubernu se indatoredia, in catu le priveste, de a plenipotentia inca de astadi, pentru ori-ce casu, pe tote autoritatile si pe toti comandantii loru de trupe, spre a putea regula afacerile ce se voru ivi directu intre ei, afacerile anume, cari privescu nutritia si scutirea trupelor. Se intelege de sine, ca tote cheltuelile rezultate din acesta voru fi suportate de catra guvernulu austro-ungaru.

Art. 8. Presentia trupelor M. S. Imperatului si regelui in sandsiaculu Novi-Bazar, nu va impede intru nimicu activitatea autoritatilor otomane, administrative, judiciare si financiari, cari isi voru continua activitatea loru ca si pana acuma sub ordinele esclusive si directe ale Portiei.

Art. 9. De ca inalt'a Porta ar dori se tramita si si ea trupe regulate in acele puncte ale sandsiacului Novi-Bazar, unde se afla trupe austriace, acesta se va putea face fara nici o pedeca. Amendou trupele voru fi puse pe unu pecioru de deplina egalitate, in ce priveste tari'a, avantajele militare si libertatea miscarilor loru. Porta se indatoredia de a nu tine intre marginile sandsiacului Novi-Bazar de locu trupe neregulate.

Art. 10. De sine se intelege ca la tota intemplantrea dreptulu Austro-Ungariei, de a tine garnisone in unele puncte, conformu art. 7, precum si marimea loru, nu se prejudeca intru nimicu prin aceste dispozitiiuni.

Constantinopole, 21 Aprilie 1879.

Semnati: Al. Carateodori. Munif. Zichy.

Adnecsulul la Conventiune.

Se prea intelege ca intre inprejurarile actuale guvernulu austro-ungaru rezervandu'si tote drepturile ce i competu in puterea Art. 23 alu tractatului de Berlin, va putea tine garnisone in trei localitati situate pe langa Lim, intre frontierele Serbiei si Muntenegrului. Aceste puncte aru fi: Priboj, Prepolje si Bielopolje.

Numerulu trupelor destinate actualmente pentru acelu servitiu de garnisone nu va trece preste 4 pana la 5000 feciori.

De ca in urm'a inprejurarilor se va afla de necesaru de a ocupa si alte puncte, atunci din ambele parti se va procede conformu Art. 7; afara numai de ca guvernulu austriacu va avea intentiunea a tramite trupe spre unele puncte din Balcani seu din Ragosna, in care casu va trebui se premerga o intelegere directa cu inalt'a Porta.

Constantinopole, 21 Aprilie 1879.

Semnati: Al. Carateodori. Munif. Zichy.

Transilvania.

— Sibiu. — (Dela sinodulu archidiececanu.)

(Urmare.)

— Siedinti'a XI. La ordinea dilei se afla raportulu comisiunii finantiere. — Raportorul deputat. Anania Trombitasiu reportedia urmatoarele:

Ce priveste scotrea casselor si supracensurarea ratiociniilor comisiunea prin o subcomisiune de 3, infatisandu-se in cancelari'a episcopesca a trasu saldulu in cartile de comptabilitate a cassariului si controlorului si scotrandu cass'a a constatatu, ca sum'a de 18,875 fl. 33 1/2 cr. v. a., ce trebuiau se se afle in cassa, dupa cartile de comptabilitate, s'au si aflu esactu; — cu privire la scotrea charthiilor de valoare, care formedia proprietatea fondurilor, comisiunea din caus'a scurtimei timpului s'a marginitu la scotrea de proba a unui fondu, ale carui charthii le au aflu in suma si categorii in consuntia cu registrulu acelu fondu; — ce priveste revisi'a ratiociniilor, acesta suplinindu-o evidenti'a ce o contine sistemulu nou de comptabilitate, comisiunea s'a marginitu numai la a cerca, daca solvirile si inducerea perceptelor se indeplinescu dupa prescriptele regulamentulu, ce a si aflu. Pe bas'a acestor'a:

a) raportulu financiaru despre scotrea cassei si revisiunea ratiociniilor se ia spre sciinta si consistoriului ca senatu episcopescu se da absolutoriu pentru anulu bugetaru 1868.

b) se indruma episcopu archidiececanu, ca din sum'a banilor gat'a cu 18,375 fl. 33 1/2 cr. se activeze lombardarea dela banca, er' pe venitoru se nu se fna suma asia de mari in cassa fara de necesitate evidenta.

Raportorul da cetire raportulu comisiunii consistoriale esmisse pentru esaminarea ratiociniilor si scotrea cassei asternuta sinodulu prin charthia cons. din 7 l. c. Nr. 1088 Epr.

Dupa cetirea acestui raportu se propune siedintia confidentiala si siedinti'a publica se pface in siedintia confidentiala.

Vediendu-se insa dupa o scurta desbatere ca nu sunt motive pentru siedinti'a confidentiala, siedinti'a publica se deschide.

Punendu-se la pertractare raportulu comisiunii consistoriale din punctu in punctu — punctulu 1, carele priveste datori'a flotanta se ia spre sciinta.

punctulu 2, carele se refera la cuponii neincassati la diu'a scadentiei loru se ia spre sciinta.

punctulu 3, carele are in vedere anticipatiunea pentru acoperirea datoriei flotante si inprumutulu fundatiunei lui Gojdu de 4000 fl. v. a. din fondulu tipografiei, se ia spre sciinta.

pt. 4. cu privire la o datorie de 2560 fl. la fondulu preotimei archidiececane, dupa deslucirile date de presidiu se ia spre sciinta.

pt. 5, carele are in vedere contributiile preotiloru la fondulu preotimei archidiececane, se ia spre sciinta.

la pt. 6, carele priveste restantiele din tacsele dela nou cununatii, consistoriulu se indruma a dispune ca aceste restantie se se incasie si se se petreca la fondulu archiepiscopescu.

la pt. 7, in combinare cu pt. 8, in care se vede ca sum'a de 21,233 fl. 89 cr. s'a aflu intr'ega in cass'a de di, se recomanda episcopu mai acurata implinire a §-lui 4 alin. 2 a regulamentulu pentru administrarea averilor archidiececane.

Pe venitoru revisiunea comisiunii scotrate se se estinda si asupra celorlalte obiecte de valoare insirate in §. 45 ale regulamentulu pentru administrarea averilor archidiececane.

Raportulu senatulu episcopescu Numerulu con. 1084 Epr.

a. Constatandu-se necesitatea urgenta a pregatirii de literi fundationale se ia spre sciinta; se insarcinedia consistoriulu a satisfice §. 3 din regulamentulu pentru manipularea cu fondulu archidiececanu.

b Consistoriulu se se insarcinedie de nou cu punerea in ordine a bibliotecei si cu procurarea celoru necesare spre scopulu acesta fiindu a se asterne ratiociniulu pentru eventualele spese procsimului sinodu spre indemnare.

c. Sinodulu insarcinedia consistoriulu archidiececanu ca se regulezie catu mai curendu afacerile cu fiscalulu consistorialu in sensulu conclusulu de sub Nr. 164—1877.

d. Se insarcinedia consistoriulu cu escrierea colectelor pentru acoperirea datoriei flotante si pentru anulu urmatoru, facenduse astfelu inceputulu sporirei fondulu pentru sinodulu archidiececanu.

e. In privintia datoriei de fl. 10,478 37 1/2 cr. la statu, resulta din anticipatiunea data in salariulu archiepiscopescu constatandu si comisiunea, ca acesta afacere nu suferu amanare.

Sinodulu insarcinedia pe Consistoriu:

1. A asterne fara amenare presentatiune inaltulu regimu, in care se lu roge ca se ordinarie de nou punctuos'a si acurat'a escriere si incasare a tacsei sidocsiale prin perceptoarele regesci; se se roge de nou pentru eruarea si incasarea restantiilor de pe anii decursi.

2. Se efectuezie prin oficiile parohiale si protopresbiterale o conscriere catu de acurata a familiiloru gr. or. din intr'ega archidiececa; si retinendu o copie se o asterna aceea inaltulu regimu cu rogarea, ca escrierea si incasarea tacsei sidocsiale se se efectuezie in viitoru pe bas'a aceleia.

3. Se fia rugatu inaltulu regimu a nu starui pentru platirea sumei numite pana ne va da deslucirile cerende; sau a ne concede platirea in rate.

Corespondentie particularie ale „Observatoriului“.

— Lugosiu 12 Maiu 1879. — (Unu procesu criminalu sensationale.) Stimat Domnule Redactoru! Mai bucuros asi fi luat condeiulu ca se ve potu scrie ceva in bucuratoriu din acesta parte nefericita a terei, care era ore candu terenu laudatu pentru vietia nationale, era adi prin coruptiunea unora si nepasarea altora devenita asemenea unui desertu fora vre'o vietia ori semne de activitate; dara de ca in acesta privintia nu mi se da ocaziune a ve notifica catu de pucinu; mi este cu nepotintia ca se lasu fora amintire decurgerea unei drame destulu de triste, carea versa lumina preste vietia sociale si administratiunea din aceste parti.

Dram'a e gata dej'a de trei ani, era productiunea ei publica s'a inceputu numai in 5 Maiu a. c., candu adeca in sala comitatului Carasiu, ca scena, loculu celu mai accomodatu si corespondentoriu obiectulu Cassei de economii (de pastrare) reunite Lugosiu-Resiti'a-Caransebesiu si Orsiov'a, fallite prin defraudarile comisse de catre Directori, si asia dicandu comprobe prin neghenti'a ori conspirare intregulu Comitetu alu aceleia.

Inainte de a ilustra decurgerea acestei cause celebre, va fi bine se atingemu unele momente din vietia acestui institutu de bani, constatate cu ocaziunea pertractarei finale.

Pre tempulu miscariloru nationale la anulu 1869 s'a infintiatu in Lugosiu un'a Cassa de pastrare cu emiterea de 600 Actiuni a 100 fl. in valoare nominala de 60,000 fl.; dar' in pretiu reale numai de 50%. In anulu 1872 acesta cassa de pastrare si'a intinsu cerculu operatiunei sale mai de parte tragandu la sine institutetele de bani d'in Caransebesiu si Resiti'a erasi prin emitere de 600 actiuni noue a 100 fl. cu pretiu reale de 50%; era la anulu 1874 institutu din cestiune a impinsu operatiunea sa pana la marginea terei la Orsiov'a, candu apoi de nou s'au emisu 800 actiuni a 100 fl., asia catu la anulu 1874 institutu unitu avea 2000 de actiuni, emisse in valoare reale de 100,000 fl.

Acesta informatiune o premitu, pentru ca se se scia ca institutu a coprinsu in cerculu seu finantiale partea meridionale a terei.

Operatiunile finantiale ale acestui institutu s'au aretatu a fi bune. ca-ci sta in relatiuni cu institute de bani din Vien'a si Pest'a, catu in 1875 dupa aretarea bilantului ar fi invertitu aprope la 6 milioane florini. Nimene nu ar fi creditu, ca acestu institutu se ajunga la stare de falimentu, afara numai, daca ar fi combinatu din acea impregiurare, aici la noi caracteristica, ca tota manipularea aceluia a fostu concediuta antaiu la necari omeni nu prea demni de incredere, nu cu caracteru nepatatu.

Fia destulu a dice la acestu punctu, ca pre candu

acestu institutu la adunarea generala in bilantulu subscrisu de directorulu Carolu Hammer si v.-directorulu Constantinu Gyca aretate unu castigu curatu de 62,600 fl. cu dividend'a dupa actiune a 50% de 13 fl., abia trecu catuva tempu si in 29 Februaru 1876 un'a fama spaimantatoria cutriera orasiulu, ca la institutu numitu s'au descoperitu defraudari colosali.

Spatiulu unui jurnalulu ca alu DVostre nu permite, dar' nici nu este de interesu generale a descrie fasele, prin care trecuse acestu institutu dupa descoperirea defraudarilor pana la declararea concursulu si in specie pana in presente; asia me voiui margini numai la adnotarea celoru descoperite cu ocaziunea pertractarei publice.

Si ce s'a constatatu cu acesta ocaziune?

1. Directorulu institutulu Carolu Hammer unu veneticu din alte tieri, ajunsu inse aici presedinte alu Clubulu liberalu si membru la tote comisiunile Comitatulu, a furatu 53,560 fl. punendu in loculu loru bonuri simple; a luat pre 54 cambie false 45,602 fl. datandu-se cambie false din lunile Novembrie-Decembrie (alegerile dietali?) si 12,902 fl. transcrie ca datoria a acelu directoru, fora a se afla cambie. Deci acestu directoru cu atata vedea si auctoritate in comitatu, cu arogantia si despretiu pentru romani, singuru a defraudatu ca la 112,098 fl.; — apoi parte prin radicarea creditulu votatu mai alesu la membrii Comitetulu de manipulare, parte prin neprotestarea cambieloru ajunse la scadentia (espirate) la favoritiu institutulu si ai partidei, a causatu erasi alta dauna de 190,122 fl. astadi neincassabile, deci in suma-dauna totala de 302,222 fl.

2. Comptabilii (Buchhalter) au purtatu protocoale false, au instrainatu si falsificatu cambie, Cassariulu nu numai a luat sume mai mari din cass'a de mana, ci in cointelegere cu ingrigitoriulu zalogeloru (lombard) si cu directorulu, caruia i-era neamu, din 1870 incependu a scosu 53 bucati de zaloge, fora a plati sum'a de ipotecare, in pretiu cam de 16,114 fl., punendu chartiute, petricele si hãrburi (cioburi) in loculu loru, apoi zaloge furate era le au ipotecat la institutu, luandu bani pentru acele, cu unu cuventu, tota manipularea a fostu defraudare, si incependu dela directoru pana dora la celu din urma diregatoriu, au formatu un'a banda de hoti „onesti“, bine adnotandu altcum, ca aceste defraudari enorme s'au practisatu in restempu numai de 1 1/2 anu asia, catu astadi stamu facia cu ruin'a totale a unui institutu, care dupa destinatiunea sa trebuia se promovodie industri'a si economi'a, se fia mana de ajutoriu intru lipsele materiali ale tieranului. A si promovatu, dara pe dosu; pentruca acuma in faci'a opiniunei publice s'a constatatu, ca chiar pe atunci candu exist'a acestu institutu, cuibulu coruptiunei morale si politice, camatari'a domnia in mesura mai mare; si cum nu? candu turma de sensali erau emissi a stringe bani dela omeni, avendu dela institutu pentru acea 1 1/2 percentu, omenii institutulu si ai carnei jidovii, capetau pre riscu inprumuturi enorme pe langa 8—10%, ca se dea la biat'a „nati'a“ cu 24—60%; ca chiaru diregatoriu se negociatoteau piundu bani din institutu si dandu mai incolo pre cameta enorma, ca aceia primiau provisiuni mari pentru prolongirea nelegale a cambieloru, si alte asemenea lucruri condamnabile.

In faci'a acestora fiacare ar' putea se intrebe, cum s'a potutu intempla acesta sub ochii administratiunei centrale politice si de justitia atunci, candu comitatu cu banii orfanali, tribunalulu cu depozitele sale a fostu impartasitu la acestu institutu? atunci candu capii comitatulu, prefectulu ca presedinte si v.-prefectulu ca v.-directoru au incursu la manipularea institutulu, cum s'au potutu intempla acele defraudari, prin care dela mii si mii de orfani, seraci si omeni onesti, s'a luat panea din gura si in privintia economica unu timentu intregu fu adusu pre dieci de ani la ruina totala?

Ori-cine a luat parte la pertractarea acestui procesu scandalosu, ori dora a si cercatu actele de investigatiune, trebe se marturisiesca, ca adeverata cauza nu o a potutu cunoaste, nu, ca-ci dora nu s'a potutu, nu a fostu iertatu. Publiculu inse fara distinctiune cunoaste acesta cauza, acelu secretu publicu, cumca caus'a acestoru defraudari trebe cautata multu mai afundu, unde man'a justitiei nu e ertatu se ajunga. Scie fiacine ca isvorulu acestoru defraudari se trage din relatiunile sociali si politice din aceste parti, si cei ce siedu pre banc'a acusatiloru, suntu numai instrumentele acelu relatiuni blastemate si desastrose. — Acesta, afara de marturisirea indirecta a acusatulu primariu, s'a cunoscutu si din cuventarea de aperare a advocatulu Ales. Maday, fostu v.-comite si presedinte la tribunalulu, candu elu in faci'a publiculu a declarat, ca positiunea finantiale a clientulu seu, unii individi de rangu sociale inaltu, si insasi administratiunea comitatulu o a escamotatu spre scopurile sale publice, politice, si cari astadi adeverati cauzatori suntu in onore, era instrumentulu e in faci'a dreptatei. La acesta mai adaugemu din parte-ne numai atata, ca opiniunea publica e de accordu cu acesta declarare a aparatoriulu advocatu.

De si jurnalele mai de frunte publica acestu procesu monstruosu mai pre largu — precum au si inceputu „Magyarország“ in Nr. 128, eredu totusi a fi la locu, ca cu acesta ocaziune se adnotamu si noi ceva despre decursulu pertractarei finale. Pertractarea o a condusu insusi presedintele tribunalulu Alesandru Halmagy (bine cunoscutu Redactiunei si din polemiele avute cu elu), si de si in unele privintie a fostu fara exceptiune, dar' singuru pote a sentitu ca intru implinirea chianarei sale sta sub presiune, pentruca in atari casuri, candu seu inculpatii ori advocatulu comitetulu concursuale Coriolanu Brediceanu voiiau se descopere isvorulu, caus'a adeverata, pentru carea institutu a trebuitu se devina sub concursu, li-s'a interdisu desfasurarea causei, pre langa tota protestarea justa.

Apoi se fia vedutu lumea procedur'a procurorulu de statu, catu era — pre langa tota fraseologi'a s'a — de usioru intru acus'a redicata pentru crimele si furtu-

rile recunoscute de către inși acuzatorii, a buna sēma pentru aceea, cā-ci precum la finea pertractarei singuru a marturisitu, pozițiunea lui o tare critica si stā sub presiune si numai intru inpregiurari cā acelea a potutu se enuntie si acea absurditate, cā nu Hammer et consortes sunt de vina, nu loru sunt de a se inputā defraudarile si pagub'a, ci inpregiurariloru tempului, cā si cele din 1873. Credemū cā ar fi fostu mai la locu, cā procurorulu se fia declarat cā sub acele inpregiurari intielege coruptiunea sociale si lips'a de caracteru si de onestitate politica, domni'a eschisiva a unei clice preste dreptu si dreptate. Raru se pōte vedē unu procesu, in care cercetarile facute se fia asia defectuōse, asia obscure, cā si in procesulu din cestiune, ceea ce prea bine a caracterisatu si avocatulu de renume bunu Titu Hatiegu in vorbirea sa de aperature.

Se mai adnotamū, cā dintre advocatii romani, a fara de avocatulu Coriolanu Brediceanu din partea comitetulu concursuale, cā aperiatori au figuratu Titu Hatiegu, care a doveditu si cu acēsta ocaziune unu studiu juridicu si desteritate, si Fabiu Rezeiu, ērasi cu succesu bunu.

Dupa tōte aceste ēta si sententi'a de pedēpsa: Directorulu Hammer pentru defraudarile de sute de mii, conformu propunerii procurorului, fū judecatu la 4 ani, computandui-se in acestia si arestulu preventivu. — Cassariulu la 2 ani, — comptabilulu la unu anu, computandui-se detinerea previa; ēra grigoriulu de zalōge i-s'a inputatu cā pedēpsa detinerea preventiva de 3 luni.

Acēsta e decurgerea procesulu acestui scandalos, care pōte servi de esemplu spre illustrarea vietiei nōstre sociale si morale publice.

Cu caderea institutulu numitu s'a ruinatu nu numai starea singuraticiloru, ci s'au delapidatu si fonduri, bani de ai fundatiuniloru si de ai bisericiloru serace. La acelu institutu au fostu depusi bani orfanali cā la 35 mii, depozitele dela tribunalu din fundatiune Grozdaiana romana cā la 3000 fl., din fundatiunile Episcopiei g-cat. prin episcopulu Olteanu contra dispuzitiuniloru testamentarie ale Eppului Ales. Dobra, s'au depusu cā la 15,000 fl., de si pre langa ōresi-careva hipoteca. Si cumcā ōre cāte % voru capetā deponentii, acēsta ni-ar potē spune curatorulu massei Dr. Ioanu Majoru, ori mai bine comitetulu concursuale, care destulu de incetu descurca trēb'a; dar' publiculu ingrijitulu bucuos ar' primi dupa 4 ani si 1/2 din sumele depuse; Lumea pe la noi se teme si in casulu acesta, cā in altele nenumerate de natur'a lui din acestea tieri, cā prin traganarea liquidarei pe timpu mai indelungatu, mai pe urma se va consumā si capitalulu cātu a mai remasu.

Servēsa acestu procesu nu numai de esemplu spre illustrarea starei nōstre de aice, ci si de preingrigire pentru fia-cine, care depune averea s'a putina sau multa la institutele de bani, pentrucā precum bine a observatu si avocatulu Titu Hatiegu cu ocaziunea pertractarei, in tōte atari casuri indiferentismulu publiculu inca isi are partea sa. Bine se bage de sama toti cāti depunu bani in institute publice manipulate mai alesu de mani straine, si candu numai i-se da ocaziune se examinē manipularē, cā se nu fia tardiu, si niciodata se lacomēsa la cametaria, ci se fia indestulatu cu fructificarea onesta si legale a averei sale.

— Y. —

Sciri diverse.

— (Reuniunea romana de cantari din Sibiu) va arangea Dumineca sēra in 13/25 Maiu a. c. o productiune extraordinara insotita de dansu in sal'a dela „Imperatulu Romaniloru.“

P. T. domnii ajutatori sunt rogati a'si procurā biletele de intrare in dilele de 12/24 si 13/25 l. c. intre ōrele 2—4 p. m. in localulu „Asociatiunei transilvane“, strad'a Cisnadii Nr. 7. Pretiulu intrarei: 1 fl. de persōna, logea mare 4 fl., logea mica 3 fl. v. a.

Inceputulu la 8 ōre sēr'a.

— Programulu productiunei este urmatoriulu: 1. „Stelele“, coru de Georgescu. 2. „Tōt'a mea gāndire . . .“, coru de L. Rheinberger. 3. „Cantulu gintei latine“, de V. Alecsandri, coru de Marchetti. 4. „Marsiulu independētiei“, de N. T. Orasianu, coru de E. Neudōrfler. 5. Primavar'a din „Anotimpurile“ de I. Haydn.

Comitetulu.

— (Necrologu. † Demetriu Popu,) parochu in Covasintiu si assesoru consist. alu diecesei Aradului, a repaosatu in Domnulu la 1/13 Maiu. Coresp. despre solemnitatea inmormentarei se va publicā in numerulu viitoru.

Economi'a nationala.

Creditulu popularu.

(Urmare.)

Astfelu se damu la o parte inprumutulu gratuitu, care omōra creditulu, si se remanemū in fati'a acestui obstacolu, asupra caruia ar fi copilarēse si lasiu cā se inchidemū ochii, adeca dificul-

tatea de a inlesni bani acelora cari nu au nici unu capitalu, sēu au unulu prē micu.

Acēsta dificultate trebe se o invingemū. Dēra mai nainte de tōte, nu mai sunt alte forme de creditulu popularu? Creditulu a carui necesitate o aretamū, este creditulu care mai cu sēma are de scopu de a face inlesniri lucratoriulu care voiesce se 'si faca unu micu fondu. Acesta este unulu din obiectele stabilirei creditulu, si nu este singurul.

Este mai antai unu felu de creditu fōrte cunoscutu si fōrte practicū, pe care nu 'lu gasescu de locu demnu de a figurā in acēsta lista onorabile, dēra pe care nu me potu opri de a nu 'lu semnalā si caracterizā, si este acela, care adesea este numitu creditulu de consumatiune, pe care negutiatoriulu ilu face cumparatoriulu. Lucratoriulu gasesce adesea unu asemenea creditu prin pravalii. Nu voiu se pretindu cā unu asemenea creditu nu i face nici unu serviciu. Lips'a 'lu nevoiesce, si are recursu la elu cā se'si dobandēsa lucrurile cele mai necesarii vietii. Voiu dice numai, ca este unu creditu plinu de inconveniente si de abusuri. Mai antai, nu veti negā, ca elu indēmna la chieftuiala. De cāte ori chiaru nu este obiectulu unei triste speculatiuni din partea debitantiloru asupra pungei lucratoriiloru. Nenocitulu lucratoriulu usēdia de acēsta facilitate deplorabile de a se inglodā in datorii, remanendu cā mai tardiu se espiedie asprū neprevēderea sa. Alu douilea, unu asemenea creditu tinde neaparatu la scumpirea pretiulu obiectelor. Negutiatoriulu ne fiindu bine sicuru ca va fi platitu, ilu face se 'i platēsa o prima pentru risculu in care se afla. Platnicii cei buni platescu si pentru cei rei. Cumparatorii cu bani gata, cari platescu asemenea si ei acēsta parte de prima, au interesu cā acestu genu de creditu se dispara. Totalulu lucratoriiloru aru gasi o mare economia in acēsta.

Mai este asemenea unu creditu, pe care 'lu voiu numi „creditu de asistentia,“ acela care inlesnesce lucratoriiloru o suma ōrecare pe amanetu: voiu se ve vorbescu de asia numitii munti-de-pietate. Este unu lucru fōrte cunoscutu si, dēca nu m'asiu teme de a avē aerulu ca me jocu cu cuvintele, asi dice ca nimicu nu e mai popularu in Franci'a de catu creditulu ce 'lu face muntele-de-pietate. Si nu numai lucratoriulu recurge la elu. Cati inprumutatori rusinosi cari, apartinendu classelor mai instarite, isi ducu acolu pe furisulu cēsorniculu, giuvaerurile, argintariile loru. Este clientel'a lunei cum se cade si a lunei in duoi peri, este clientel'a studentiloru cari nu studiēsa. Mai este si unu ōrecare numeru de bogati, cari angagēsa efecte pretiōse servindu-se de muntii-de-pietate cā de nesce depozite de pastrare si cari sunt bucuosi de a 'si procurā bani prin acestu midilocu; cā-ci sunt bogati strimtorati, pentru cari asemenea sfrisiturile de luna se presentēsa sub felurite aspecte desagreabile si amenintatiōre. Mai sunt asemenea alti individi, mici speculanti si intreprindietori, care'si facu din muntele-de-pietate unu midilocu de creditu, nu numai pentru a continuā afacerile loru, dēr' chiaru adesea pentru a 'si procurā inaintari de bani: ceea ce nu este de locu in destinatiunea acestoru stabilimente. Destinatiunea loru, asupra careia nu pōte se fia indouiala, este de a da ajutoriu miseriei. Muntii-de-pietate s'au nascutu dintr'o inspiratiune bine-facatiōre, mai antai in Itali'a, in secolulu alu XV-ea; erā vorb'a de a se combate usur'a Evreiloru si a Lombardiloru, cari jupuēa pe lucratorii strimtorati. Ludovicu XVI 'i a introdusu in Franci'a la 1,777 si a facutu prin acēsta unu adeveratu serviciu popularulu, serviciu pe care 'lu vomu apretii si mai bine, candu vomu sci ca in Englitera, singur'a tiēra pōte, in care muntii-de-pietate nu esista, lucratorii nevoiti se adresēsa la „pannbrokers“, care le da bani cu dobandi enorme (30 si 40 la 100). Nu voiu dēra se fiu ingratu catre acēsta forma de creditu, de si prē pucinu me satisfice. Asistentia cu 9 la sute la Paris, cu 15 la suta in alte stabilimente ale Franciei, nu este costisitiōre. Nu voiu se facu inputare muntiloru-de-pietate ca gramadescu averi, inputare care ar fi cu atatu mai pucinu fundata, cu catu, pe langa o multime de cheltueli, in virtutea unei clause speciale, beneficiile muntiloru-de-pietate apartinu de dreptu ospicielor. Dēra in fine, este unu creditu intardiatu, sēu celu pucinu neindestulatu. Trebe se cautamū unu creditu mai largu si mai coprindietoriu aiurea.

Dupa creditulu de asistentia — doue cuvinte cari paru ca nu prē stau bine alaturi — este creditulu de pastrare; a primi banii pusi d'o parte si a favorisā spiritulu de economia, este unulu din obiectele pe cari le-am asemnatu banciloru, si unde

mai multu acestu lucru ar fi de doritu de catu la clasele lucratiōre? Este fōrte trebuintiosu, fōrte pretiosu unu micu capitalu pe care o se'lu regasimū in dilele candu nu capeti de lucru, sēu candu esci bolnavu, sēu candu va sunā ōr'a unoru necesitati prevedute, ca unu stabilimentu de facutu, educatiunea unui copil, maritarea unei fete, unu tata betranu, sēu o betrana mama de ajutatu! Este fōrte de doritu, cā in clasele lucratoriiloru sentimentulu de prevedere se i se faca incuragiari!

Pucinimea economiloru in acēsta clasa este o mare tentatiune de a le cheltui. Ce se faci cu 10 franci, cu 20 sēu chiaru cu 40? Ce banca primesce asemenea depozite? I vei inchide intr'o cuthie, i vei bagā intr'unu ciorapu, sēu cine mai scie unde? Dēr cum? ēta o necesitate care iti bate la usia; adesea placerea te chiama prin vocea seducatiōre a camaradiloru; acei pucini bani stau acolo netrebni si te hotaresci a cheltui numai o parte, si apoi indata iai si ce a mai remasu. Cas'a de pastrare, acestu stabilimentu, alu carui nume trebe pronuniatu cu respectu, a venitu cā se inarmese pe lucratoriu contra acelor slabiciuni fōrte naturale si se dea unu radimu siovaitōrei sale virtuti. Primesce micile sume acēsta casa si a creatu pentru justele inchiētudini ale viitorulu, pentru sanetōsele prevederi ale familiei, unu focariu de atractiune, care combate intr'unu modu utilu carcium'a si cele-lalte distractiuni.

ēta de aci inainte o perspectiva pe care pōte se'si-o propuna: primulu francu depusu, cā-ci cas'a primesce chiaru si acēsta mica suma, atrage si pe altii; prinde gustu de a stringe, mai cu sēma candu scie ca are unde se pastredie cu sigurantia si candu scie ca acei bani pastrati 'i aduce si unu folosu (cā-ci i se da o dobanda de 3 si jum.) totu asia dupa cum se prinde gustu si la chieftuiala. In locu de a se mai lasā fantasiiloru momentulu, se gandesce la acelu timpu fiitoru, care se pare departatu si care sosese iute cu tōte acestea; in fine se obicinuesce a economisi pentru ai sei, cā si pentru sine insu-si.

Da, acei cari n'au veditu in casele de pastrare de catu egoismulu, unu egoismu fōrte legitimu in ori-ce casu, s'au insielatu fōrte. Simpathia ia si ea parte, afectiunea asemenea; ve voiu dā cā proba numai numeroasele condiciti ale minoriloru depuse acolo. Adaogati ca o condiciti la cas'a de pastrare este cā o prima de incuragiare data moralitatii si o garantia contra desordinei.

Unulu din principalii fundatori ai acestui stabilimentu bine-facatiōru care datēdia numai dela 1817, sub restauratiune, (creditulu popularu sub formele mai elementare, este nou in Franci'a) virtuosulu Beniaminu Delessert, afirma sunt cativa ani d'atunci, ca nici unulu dintre acei ce au depusu ceva la casele de pastrare, n'a suferitu nici o condamnare pe la tribunale. Acei cari au facutu primulu pasu pe drumulu care duce la proprietate, au contractatu obicinuintie morale, pe cari posesiunea unui capitalu le confirma. Cu catu mai multu tii la cine-va sēu la ceva, cu atatu mai multu te feresci se nu gresiesci. (Va urmā.)

Cursulu monetelor in val. austr.

Vien'a, 21 Maiu.

Galbinii imperat. de auru	fl.	5.54 cr.
Moneta de 20 franci	„	9.37 „
Imperialu rusescu	„	9.58 „
Moneta germana de 100 marce	„	57.85 „
Sovereigns englesi	„	12.— „
Lira turcēsa	„	10.58 „
Monete austr. de argintu 100 fl.	„	— „

Incunosciintiare.

Incependu dela 15 Maiu a. c. mi-am mutatu cancelari'a advocatuala dela Ving'a la Beciche-reculu-Mare (comitat. Torontalu). Cancelari'a mea se afla in strad'a principala casele Joanovici Nr. 523.

Demetriu Selageanu.

(72) 2—3

Advocatu.

UMRATH & COMP. in PRAG'A,

fabricanti de maschine agricole (69) 5—20

se recomanda prin specialitatile loru, renumite prin esecutarea loru fōrte solida, ambletu usioru, productivitate mare si treieratu curatu

Maschiniloru loru de treieratu de mana si cu verteu dela 1 pana la 8 poteri de cai sēu boi atatu locomobile catu si stabile. Mai in colo fabricamū in marimi diferite si de o constructiune probata:

Ciururi pentru bucate, taiatori de paie, mori pentru sdrobotu etc. etc.

Catalōge ilustrate in limbile patriei, se tramitu gratuitu si franco.